

1. Context

- a. **Literatura postbelică** înregistrează modificări de paradigmă inclusiv în dramaturgie. Se estompează limitele dintre epic, liric și dramatic. Se cultivă: teatrul suprarealist, teatrul parabolic, farsa tragică. Teatrul postmodern va impune noi structuri dramatice, **„dizolvând”** **subiectul și deconstruind personajul**. Piese de teatru **asociază elemente comice și elemente tragice**, reiau în sens parodic structuri ale teatrului anterior. Teatrul stă sub **semnul absurdului, care produce o ruptură față de teatrul clasic**. Alte caracteristici ale teatrului modern: fragmentarea fabulei, lipsa dialogului, subiecte apropiate de cotidian, nararea se face pe baza unor tablouri succesive, fără legătură între ele, personajele sunt stilizate, nu au, uneori, identitate, altele devin personaje generice (Fiul, Bătrâna, Paznicul).
- b. Marin Sorescu (1936-1996) a fost un scriitor complex, a scris poezie, romane, dramaturgie și eseuri. A debutat cu volumul „Singur printre poeți”, în 1964. Aparține literaturii postbelice (generația '60 = 1960-1980) și se integrează în curentul literar neomodernism. A primit mai multe premii internaționale, printre care și Premiul Herder (1991). A fost nominalizat pentru Premiul Nobel pentru literatură. Marin Sorescu este un „căutător, un Ulise, un strigător în pustie, un însingurat...” (Dumitru Micu). Este considerat fondatorul *dramaturgiei paradoxismului* în literatura română, printr-o serie de drame publicate în trilogia *Setea muntelui de sare*, trilogie alcătuită din *Iona* (1968), *Paracliserul* (1970) și *Matca* (1973). A mai scris: piesele „Pluta meduzei”, „Lupoanca mea” și „Există nervi”, dramele istorice „Răceala” și „A treia țeapă”; teatrul epic „Vărul Shakespeare”.
- c. Piesa „Iona” este o dramă existențial-paradoxistă, scrisă în 1965 și publicată în revista „Luceafărul”, în 1968. Piesa „Iona” va obține premiul Uniunii Scriitorilor pentru dramaturgie, fiind bine primită de critica literară și reprezentată pe scenă nu doar în România, ci și în Franța, Elveția, Germania, Danemarca, Finlanda.

2. Geneza operei/hipotext¹

Sursele de inspirație ale piesei lui Marin Sorescu sunt: **a.** mitul biblic al lui Iona, **b.** teatrul lui Eugen Ionescu și **c.** opera lui Albert Camus.

- a. În cunoscutul mit biblic, fiul lui Amitai, Iona, este însărcinat să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu în cetatea Ninive, căci păcatele omenirii ajunseseră până la cer. Iona acceptă, dar se răzgândește și se ascunde pe o corabie cu care fuge la Tarsis. Dumnezeu îl pedepsește pentru nesupunere, trimițând un vânt ceresc care provoacă o furtună pe mare. Iona „se coborâse în fundul corabiei, se culcase și adormise”. Căpitanul navigatorilor l-a sculat și i-a zis: „...strigă către Dumnezeuul tău, poate el își va aduce aminte de noi, ca să nu pierim...!” Iona îndeamnă pe corăbieri: „Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie”. După aruncarea lui Iona în mare, „...s-a potolit urgia (...); și Dumnezeu a dat poruncă unui pește mare să înghită pe Iona; și a stat Iona în pântecul peștelui trei zile și trei nopți.” (*Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1968, p. 891).

Pe când „i se sfârșea duhul”, Iona s-a rugat către Dumnezeu să-l mântuiască: „Apele m-au învăluit pe de-a întregul, adâncul m-a împresurat, iarba mării s-a încolăcit în jurul capului meu. (...) Dar eu îți voi aduce Ție jertfe cu glas de laudă și toate făgăduințele mele le voi împlini, căci mântuirea vine de la Domnul...!” Petrecând în pocăință trei zile și trei nopți în burta peștelui, „Domnul a poruncit peștelui și peștele a vărsat pe Iona pe uscat”. Iona s-a dus apoi în cetatea Ninive cu al Domnului Cuvânt.

¹ Hipotext – textul care servește ca sursă de inspirație

- Personajul lui Sorescu se deosebește de biblicul Iona prin aceea că este înghițit de chit fără să fi săvârșit vreun păcat, încă de la început fiind „în gura peștelui” și neavând posibilitatea eliberării.
- Din teatrul lui Eugen Ionescu sunt preluate elemente precum: revolta omului confruntat cu aberațiile; tratarea absurdului în manieră parodică, gravă.
 - Din literatura lui Albert Camus, Marin Sorescu preia: problema „divorțului dintre om și lumea sa”, a libertății, sinuciderea, condiția degradantă a vieții.

3. Încadrarea în gen și specie

Piesa aparține genului dramatic prin structură și conținut: 4 tablouri, didascalii, monolog (solilocviu), unitatea de timp și de spațiu.

Iona este o **dramă existențial-paradoxistă**, o dramă parabolică, meditație pe tema destinului uman.

Definire: Specie a genului dramatic, în proză, în care se pot îmbina episoadele triste cu cele vesele. Ea încearcă să exprime complexitatea vieții reale. Partea cea mai importantă a dramei este conflictul - complex și puternic al personajelor, cu situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

Trăsături: - amestec de tragic și comic;

- personajul - complex, mai aproape de realitate decât personajele tragediei și comediei;
- conflictul e puternic, interior (psihologic) și exterior (social).
- deznodământul e tragic, mai apropiat de realitate.

Tipuri de dramă:

- socială: „Răzvan și Vidra” de Hasdeu
- istorică: „Apus de soare” de B. St. Delavrancea
- mitologică: „Meșterul Manole” de Lucian Blaga
- de idei: „Jocul ielelor” de Camil Petrescu
- existențialistă și de idei: „Iona” de Marin Sorescu

4. Tema operei

Tema ilustrează conflictul interior - strigătul tragic al individului însingurat, care face eforturi pentru a-și regăsi identitatea, neputința eroului de a înainta pe calea libertății și a asumării propriului destin, raportul dintre individ și societate, dintre libertate și necesitate, dintre sens și nonsens, ca problematică filozofică existențială, criza comunicării etc.

5. Paratextualitate² – titlul și subtitlul

- Titlul** e un indiciu al hipotextului biblic, trimițând la mit.
- Titlul** - format din particula *io* (domnul, stăpânul) și *na*, cu sensul familiar al lui *ia*, denumind personajul eponim (*ia*, *Doamne, pe robul tău!*).
La strigătul lui Iona nu va mai răspunde, la un moment dat, decât o jumătate de ecou. „Striga *Io-na* și nu se mai auzea decât *Io*. *Io* în vreo limbă veche înseamnă *eu*. Iona sunt eu (...) omenirea întregă este *Iona* (...). *Iona este omul în condiția lui umană, în fața vieții și în fața morții*”. (Marin Sorescu), „Știu numai că am vrut să scriu ceva despre un om singur, nemaipomenit de singur.” (M. Sorescu)
- În ebraică *iona* înseamnă *porumbel*, pasăre ce asimilează simbolul libertății, idee generată și de discursul dramatic.
- Subtitlul** (tragedie în 4 tablouri) indică structura operei (4 tablouri), nu și specia, termenul tragedie sugerând finalul dramatic.

² Paratext – concept literar (Gerard Genette) ce denumește totalitatea semnelor din jurul textului (un ansamblu de realizări discursive care însoțesc un text sau o carte).

6. Subiectul piesei

TABLOUL I (afară) ³	TABLOUL II (în interior)
<ul style="list-style-type: none"> • Dorința personajului de a-și auzi ecoul, în timp ce își strigă propriul nume. • Iona este un pescar fără noroc, aflat pe o mare bogată. • Pescuiește în acvariu, aruncând peștii în năvod. • Iona are sentimentul ratării, al incapacității de a-și schimba propriul destin și este obligat să își accepte propria soartă. • La finalul tabloului, Iona este înghițit de peștele uriaș în a cărui gură stătea. 	<ul style="list-style-type: none"> • Captiv, Iona nu își amintește dacă a fost înghițit de viu sau mort. • Vorbește mult, încearcă să se convingă că poate să facă ce vrea, pentru a-și demonstra că nu îi este frică. • Meditația capătă note existențialiste: <i>de ce trebuie să se culce toți oamenii la sfârșitul vieții?</i> • Găsește un cuțit (simbol al libertății) pe care peștele uitase să i-l ia (<i>ca să vezi ce înseamnă să te pripești la înghițit</i>). • În finalul tabloului, devine melancolic, visător și este ispitit de o bancă din lemn pe care să o așeze în mijlocul mării.
TABLOUL III (în interior)	TABLOUL IV (afară)
<ul style="list-style-type: none"> • Iona este în interiorul peștelui II, care înghițise primul pește. • Moara de vânt din fundal simbolizează zădărnicia existenței umane. • Iona trăiește cu speranța că va ieși din burta peștelui. • Apar în scenă doi pescari, purtând pe umeri bârne grele, simbolizând mitul lui Sisif (oamenii poartă resemnați povara propriei existențe). • Iona ajunge în burta peștelui III. • Își amintește acum lucruri din viața sa: plecarea la război, bucuria de a privi găzele, imaginea mamei. • În finalul tabloului, Iona se simte privit de o mulțime de ochi ai <i>puilor monstrului de mare, cei nenăscuți</i>, pe care îi poartă în pântec. 	<ul style="list-style-type: none"> • Iona se află în burta ultimului pește spintecat, unde se zărește o plajă. • Și în afara burții de pește, Iona e singur. • Apar din nou în scenă cei doi pescari, purtându-și în continuare bârnele. • Nu își amintește cine este, de aceea încearcă să se regăsească: <i>Încearcă să îți amintești totul!</i> • La final, conștientizează propria-i identitate: <i>Iona. Eu sunt Iona.</i> • Caută în moarte o eliberare, spintecându-și burta cu acel cuțit. • Ultimele sale cuvinte (<i>Răzbit noi cumva la lumină.</i>) exprimă încrederea că, într-o altă formă de existență, își va redobândi libertatea spirituală.

³ Indiciile ajută la stabilirea unor relații de simetrie între tablouri.

Crochiul personajului - Fișă de lucru

1. Realizați o fișă de caracterizare a personajului Iona, răspunzând la următoarele întrebări:

Întrebări	Răspunsuri
1. Care este locul personajului în operă?	
2. Conform taxonomiilor ⁴ personajelor deja știute, ce puteți spune despre Iona?	
3. Ce semnificații are numele personajului?	
4. Prima didascalie a textului este foarte sugestivă: „ <i>Ca orice om foarte singur, Iona vorbește tare cu sine însuși, își pune întrebări și răspunde, se comportă ca și când în scenă ar fi două personaje. Se dedublează și se „strânge”, după cerințele vieții sale interioare și trebuințele scenice</i> ”. Ce puteți spune despre statutul personajului? Ce trăsătură de caracter reiese din acest fragment?	
5. Raportându-vă la hipotext ⁵ , care sunt punctele comune și deosebiriile dintre personajul sorescian și prototipul din Biblie?	
6. Care sunt ipostazele în care apare Iona în piesă în cele patru tablouri?	
7. În interiorul peștelui 1 Iona vorbește mult, ce aspect al personajului se evidențiază?	
8. Iona vorbește cu pescarul 1 și 2. Ce trăsătură a personajului se subliniază astfel?	
9. Dacă Iona dorește să construiască o „bancă de lemn în mijlocul mării” (tabloul II), cum este el?	
10. Dacă Iona taie burțile peștilor până ajunge la „gura ultimului pește spintecat”, ce spune gestul despre el?	
11. Ce crezi că poate simboliza barba personajului (tabloul IV)? Acest detaliu relevă portretul fizic sau sugerează statutul psihologic?	
12. La sfârșit, Iona constată că a greșit drumul: „totul e invers”. Ce face imediat și de ce?	
13. Gestul sinuciderii din final ce poate indica despre personaj?	
14. Unele replici transmit mai mult decât stările personajului. Ce reiese din următoarele: <ul style="list-style-type: none"> • „<i>Apa asta e plină de nade... Noi, peștii, înotăm printre ele.... Visul nostru de aur e să înghițim una, bineînțeles, pe cea mai mare. Ne punem în gând o fericire, o speranță, în sfârșit, ceva frumos, dar peste câteva clipe observăm mirați că ni s-a terminat apa.</i>” (tabloul I) • „<i>Ne scapă mereu câte ceva în viață, de aceea trebuie să ne naștem mereu</i>”, „<i>Un sfert din viață îl pierdem făcând legături între idei, între fluturi, între lucruri și praf</i>” (tabloul al III-lea) • „<i>Cum se numeau bătrânii aceia buni, care tot veneau pe la noi când eram mic? [...] Cum se numea drăcia aceea frumoasă și minunată și nenorocită și caraghioasă, formată din ani, pe care am trăit-o eu?</i>” (tabloul al IV-lea). 	

⁴ Taxonomie - clasificare

Repere:

- Textul se poate găsi în format electronic aici: <http://ctt.ro/wp-content/uploads/2012/11/Marin-Sorescu-Iona.pdf>
- Formatul TV din 1996 poate fi accesat aici: https://www.youtube.com/watch?v=rxHq37u_7-I
- Forma de teatru radiofonic poate fi ascultată aici: <https://www.youtube.com/watch?v=BU4RBPAq-no>, în interpretarea actorului George Constantin.